

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ

В процесі інтеграції країн до Європейського Союзу одним з важливих питань є співвідношення права європейського союзу з міжнародним правом. Дане питання є доволі актуальним враховуючи унікальну природу права Європейського Союзу та можливість виникнення колізій при його співвідношенні з міжнародним.

В сучасному світі в багатьох країнах міжнародне та національне право співіснують як окремі правові системи, що певним чином взаємодіють та проникають одна в одну. В даному контексті право Європейського Союзу доволі часто називають унікальним правовим феноменом.

¹ Студентка 5 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Воно являє собою специфічний правопорядок, правову систему, що склалась на стику міжнародного та національного права держав-членів Європейського Союзу. Крім того право ЄС є динамічною наднаціональною правовою системою, що постійно самовдосконалюється та знаходиться в стані безперервного саморозвитку.

З перебігом часу система права ЄС набуває все більше специфічних, унікальних рис, що не притаманні міжнародному або національному праву. Отже право ЄС являє собою автономну систему права, але при цьому в складній структурі правових норм ЄС діють норми міжнародного права. Наприклад, норми установчих договорів ЄС, про приєднання інших країн до ЄС, договори, що укладаються ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права. Також в правовій системі ЄС існують норми, що закріплюються в нормативно-правових актах Євросоюзу та за своєю природою відрізняються від актів міжнародних організацій. Таким чином природній зв'язок права ЄС та міжнародного права становлять базу правової системи Європейського Союзу, але при їх взаємодії можуть виникати певні конфлікти, колізії.

В установчих договорах ЄС не має окремих чітко сформульованих положень які би прямо і безальтернативно регламентували питання співвідношення права ЄС та міжнародного права, як, наприклад, такі питання закріплюються в конституціях різних країн. Але говорити про те, що таких норм не існує звісно не можливо. Дані норми виявляються шляхом аналізу установчих договорів ЄС та практики Суду ЄС.

Так в ч.5 ст. 3 договору про Європейський Союз зазначається, що ЄС повинен сприяти неухильному дотриманню та розвитку міжнародного права, особливо дотриманню принципів Статуту ООН. Отже дійсно дана стаття закріплює вимогу щодо дотримання норм міжнародного права, але формально жодна зі статей установчих договорів не розкриває питання про ієрархію міжнародного права та інтеграційного права. [1,2]

Прикладами визнання та застосування норм міжнародного права може бути справа 2/70 *Commission v. Council* (1970). В ній Суду ЄС визнав міжнародну правосуб'єктність за співтовариством, а отже й необхідність дотримання норм міжнародного права. Але необхідно підкреслити, що в першу чергу в даному випадку маються на увазі міжнародні норми універсального характеру. В справі 104/81 *Kupferberg* (1982) було вказано, що для обґрунтування недійсності міжнародних угод, укладених

з ЄС, необхідно посилаєтьс на положення права міжнародних договорів. Це також підтверджує факт застосування та дотримання Європейським Союзом положень міжнародного права. Розглядаючи справу 43/75 Defrenne (1976) Суду ЄС дав тлумачення принципу рівної оплати праці чоловіків та жінок використовуючи конвенцію Міжнародної організації праці, що також є доказом поваги та виконання Євросоюзом та державами-членами ЄС зобов'язань за міжнародними договорами. [3]

Установчі договори ЄС містять положення, що регламентують наслідки укладання Євросоюзом або його членами міжнародних угод. В ст. 216 Договору про функціонування ЄС закріплені положення згідно з якими угоди укладені Союзом носять обов'язковий характер для інститутів Союзу та держав-членів. Обов'язковий характер виконання інститутами Європейського союзу та державами-членами ЄС міжнародних договорів говорить про повагу співтовариства до принципів міжнародного права, в даному випадку принципу *pacta sunt servanda*.

Отже міжнародні угоди, стороною яких є Європейський союз, фактично відносятьс до джерел права Європейського союзу, отже носять обов'язковий характер для інститутів ЄС та країн ЄС. Необхідно звернути увагу також на те, що враховуючи процедуру, яка застосовується для надання згоди на укладання договорів, вони ієрархічно нижче, ніж установчі договори, але займають вище положення до вторинного законодавства ЄС. [5,6,2]

Крім того міжнародні угоди, які укладаютьс інститутами Євросоюзу і країнами-членами ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права повинні відповідати положенням установчих договорів ЄС. Так в ч. 11 ст. 218 Договору про функціонування ЄС вказано, що у разі укладення міжнародної угоди може виникнути необхідність звернення до суду ЄС для отримання висновку про відсутність суперечності із установчими договорами, про сумісність відповідної угоди з установчими договорами.

Якщо висновками Суду встановлений факт невідповідності угоди установчим договорам, угода може набрати чинності лише після внесення відповідних змін до неї або перегляду договору про функціонування ЄС. У протилежному випадку буде вважатис, що установчі договори мають примат над міжнародними угодами, укладеними ЄС. [2,1]

Досвід застосування ч. 2 ст. 216 договору про функціонування ЄС свідчить про те, що в переважній більшості випадків змін зазнають

міжнародні угоди, а установчі договори залишають не змінними. Це також певним чином підкреслює особливий статус договорів про ЄС та їх більш високе ієрархічне становище. Але враховуючи «конституційний» характер даних угод, а також те що, в них містяться норми прямої дії, норми, що стосуються приватних осіб таке становище є досить обґрунтованим.

Так у Висновку Європейського Суду щодо угоди між Співтовариствами та Єдиним Економічним Простором підкреслювалось, що Угодою про Єдиний Економічний Простір не передбачається відступу частини суверенних прав її учасників до міжурядових органів і вона є класичним прикладом міжнародного договору. Що стосується Європейського Співтовариства то Суд визначив його як інтеграційну організацію, якій притаманні певні конституційні елементи. Випадки внесення змін до установчих документів, обумовлені укладенням міжнародних договорів є великою рідкістю. Прикладом може бути приєднання ЄС до СОТ. [1]

Також опосередковано пріоритет установчих договорів Європейського Союзу закріплюється в ст. 351 Договору про функціонування ЄС. Положеннями даної статті встановлено, що у разі невідповідності міжнародних угод, укладених країнами ЄС до їх приєднання до Європейського Союзу, установчим договорам ЄС дані держави повинні вжити всіх необхідних кроків для усунення невідповідностей. Аналіз практики застосування даної статті свідчить про те, що суд віддає перевагу захисту права ЄС. [2] В теорії навіть почав формуватись новий погляд на укладення країнами, що є частиною ЄС, угод з іншими суб'єктами міжнародного права. А саме вона полягає в тому, що суд може дійти висновку щодо несумісності угоди з правом ЄС вбачаючи «гіпотетичну несумісність». Наприклад, в справі *Commission v. Kingdom of Sweden* з приваду міжнародних інвестиційних угод, укладених до вступу в Європейський Союз, Суд ЄС дійшов висновку, що хоча ці угоди фактично не суперечили положенням установчих договорів, в майбутньому за певних умов такі невідповідності могли виникнути, отже Суд виявив потенційну невідповідність даних угод установчим договорам.

Також Судом ЄС була розглянута вагома кількість справ, що стосуються співвідношення актів інститутів ЄС та міжнародного права. Наприклад, в справі *36/73 Nederlandse Spoorwegen (1973)* було визнано, що

акти інститутів ЄС суперечили положенням про тарифне регулювання в рамках ГАТТ, а в справі 181/73 *Haegeman II* (1974) акти інститутів ЄС були визнані такими, що відповідають положенням угоди про асоціацію Греції з ЄС.

Отже аналізуючи установчі договори та судову практику Європейського Союзу очевидним є факт поваги, визнання та дотримання Союзом норм міжнародного права. Договір про ЄС прямо передбачає обов'язок щодо дотримання норм міжнародного права, особливо підкреслюється необхідність дотримання принципів Статуту ООН. Також в правовій системі ЄС передбачені механізми, направлені на захист правової системи ЄС, які дійсно можуть створювати колізії між нормами міжнародного права та права Європейського Союзу, але разом з тим передбачені механізми подолання суперечностей між відповідними правовими системами.

Література:

1. Комарова Т. В. Практика Суду ЄС щодо співвідношення міжнародного права та права ЄС // Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу: Цивільний процес на зламі століть. 2016. с. 109–111.
2. Комарова Т. В. Роль міжнародного права у практиці суду європейського союзу // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами II Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 21 листоп. 2016. с. 59–65.
3. В. И. Муравьев підручник: Право Європейського союзу, гл. право Європейського Союзу та міжнародне право// електронний режим доступу: http://studbooks.net/48497/pravo/pravo_evropeyskogo_soyuza_i_mezhdunarodnoe_pravo#33
4. Яковюк І. Особливості впливу наднаціональної організації на державний суверенітет країн-кандидатів та країн-сусідів (на прикладі Європейського Союзу) // Вісник Акад. прав. наук. – 2010. – №3. – С. 19–31.
5. Исполинов А. С. Концепция *acquis communautaire* в праве Европейского Союза // Вестник Московского университета. Серия 11. 2010. №5. с. 68–88.
6. Муравйов, В. І. Міжнародні угоди Європейського Союзу та *acquis communautaire* // Право України. 2012. №3/4. с. 306–320.

Науковий керівник: Аббакумова Д. В., к.ю.н., асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.